

fectus idiopathici, quando pars aliqua non propter aliam, sive per consensum, sed ex propria sui læsione, aut causæ morbificæ in ipsa hærente ac præsentè, molestias patitur. Quamvis etiam alio respectu pars aliqua, ejus pathematis, quod patitur, sive idiopathicum, sive symptomaticum illud fuerit, subjectum specialissimum vocari possit.

Ita enim v. g. hoc ultimo respectu ventriculus subjectum specialissimum omnis vomitus dici potest, quoniam ipse potissimum & primario sub hoc pathemate movetur, & ad excernendum excitatur: quemadmodum in sensu priore tunc saltem morbi subjectum audire potest, quando ipsa stimuli vomitorii causæ materialis, v. g. a vomitorio, veneno, aliave materia ingrata atque nauseosa, in ventriculo hæret, ibique sensationes molestas physico contactu post se trahit: cum ex opposito per consensum saltem idem motus vomitorius contingere possit, si in alia parte vicina, aut connexa, primaria læsio hæreat, quæ saltem sub occasione data externa, talem in ventriculo motum causatur, quale quid in inflammationibus partium interinarum, ventriculo proximarum, a potu frigido contingere solet.

## CAPUT IV.

DE

## MORBORUM DIFFERENTIIS.

I.

**D**ifferentiæ morborum sunt vel essentialis, vel accidentales.

SCHOL.

Essentialis ab ipso morbo, ejusque causæ proxima, aut principali desumuntur. Accidentales autem, licet ad essentialiam morborum stricte non pertineant, ita tamen comparatæ existunt, ut ad gravitatem aut levitatem, magis vel minus periculosum morbi statum, aliquid vel multum contribuere possint: & a circumstantiis externis, accessoriis, & individualibus originem ducunt.

II.

*Differentiæ morborum essentialis partim respiciunt corpus, ex partibus solidis & fluidis compositum: partim principium movens,*

*vens, vel naturam, & hinc dependentes varias motuum alterationes.*

## III.

*Ex hoc fundamento generaliter morbos dispecimus in morbos partium solidarum: in morbos humorum, sive partium fluidarum: & in morbos motuum.*

## IV.

*Morbi solidarum partium communiter in scholis medicis dispecuntur in morbos conformationis; respectu 1. magnitudinis: 2. figurae: 3. situs: & 4. numeri: in morbos læsæ unitatis, & in morbos læsæ contiguitatis.*

## SCHOL.

Ad morbos conformationis pertinent illæ partium solidarum aberrationes a statu naturali, quando v. g. vel a nativitate, vel per violentiam externam, aliqua nostri corporis pars, quoad mensuram aut molem, vel nimis magna, vel nimis parva existit; aut aliam, quam decet, figuram externam habet: aut indecentem & extraordinarium situm occupat: aut denique numero vel deficit, vel excedit.

Morbi læsæ unitatis respiciunt tam partes solidas molles, quam duras: quatenus illæ vulnerationibus, ulcerationibus, ambustionibus, aut rupturis: hæ vero fracturis, fissuris, & cariei subjiuntur.

Morbi læsæ contiguitatis concernunt partes numero plures, inter se cohærentes, earumque cohæsiōnem mutuam: quo intuitu luxationes & distorsiones articulationum in considerationem veniunt.

Cum vero plurimæ dictarum læsionum, non tam ad pathologiam medicam, quam potius ad chirurgicam pertineant, earum in præsentiarum quoque mentionem saltim fecisse sufficiat.

## V.

*Læsiones partium fluidarum partim consistunt in læsione quantitatis, & quidem vel excessivæ, vel deficientis: partim*

qualitatis aut craseos: unde morbi intemperiei humorum apud veteres, aut, secundum recentiorem loquendi formulam, discrasie humorum, titulum nomenque acceperunt.

## VI.

Motuum lesiones & morbi vel eorum excessum, vel eorundem defectum, vel denique ordinem alteratum & immutatum respiciunt.

## VII.

E morborum accidentalibus differentiis generalissima est illa, qua dispeſcuntur in chronicos & acutos.

## SCHOL.

Desumpta est hæc differentia a tempore durationis totius morbi: & intelligimus per chronicos, ejusmodi morbos, qui vel pedetentim incipiunt, vel licet acuto quodam initio ægros invadant, tamen ordinarie, neque cito transeunt, sed per septimanas, imo menses, ne dicam annos, durant, antequam vel curentur, vel ægrum jugulent: neque ita valde acutis, periculosisque symptomatibus stipati existunt; ad quorum classem pertinent omnes febres intermittentes, rheumatismi, malum hypochondriacum, arthritis &c.

## VIII.

Acuti morbi audiunt, qui non solum acute incipiunt, sed acute quoque, i. e. cito & vehementer decursum suum absolvunt, certisque dierum terminis adstringuntur.

## SCHOL.

Huc referuntur omnes febres acutæ atque continuæ, apoplexiæ vera & perfecta, inflammationes internæ, aliique affectus.

## IX.

Gradu tamen aliqui acutorum morborum ab invicem differunt.

## SCHOL.

## SCHOL.

Hinc a quibusdam specialiter in acutos, peracutos, & acutissimos dispeſcuntur: ita ut primam classem constituant, qui ad modum febrium continuarum simpliciorum, & exanthematicarum communiorum, termino duorum aut trium septenariorum includuntur: ad alteram vero pertineant, qui, ut inflammationes internarum nobiliorum partium, unico saltem septenario absolvuntur: & tandem sub tertia comprehendantur, qui ne hunc quidem terminum attingunt, sed intra triduum aut quatridduum, vel breviori adhuc termino, decurrunt: cujus indolis sunt pestis, febres pestilentiales, nec non apoplexia repentina atque lethalis.

## X.

*Differunt porro morbi, quatenus sunt vel salutare, curabiles & parvi: vel lethales, incurabiles, & magni.*

## SCHOL.

Priorem classem constituunt, qui vel nullum aut parvum periculum portendant, vel revera ab aliis gravioribus morbis præservant, vel partes quoad situm, structuram & officium nobiliores non afficiunt atque lædunt: ideoque vel sui remotionem non exigunt, vel sponte cedunt, vel arte facilius præ aliis profligantur: quo nomine horum classem subeunt, leviores cutis læsiones atque affectus, hæmorrhagiæ moderatæ narium, hæmorrhoidalis fluxus, coryza atque gravedo, febres intermittentes, continuæ, & inflammatoriæ, sudores autocratici, diarrhœæ spontaneæ.

Ad alteram classem referuntur ejusmodi læsiones, quæ partes nobiliores, meninges cerebri, pulmones, ventriculum, diaphragma, hepar, in sua structura aut officio lædunt, vel causam inexpugnabilem agnoscunt, vel propter brevissimum decursum, medico tempus mendendi non concedunt; quales sunt apoplexiæ fortissimæ, catarrhus suffocativus, inflammatio meningum cerebri, ventriculi, pestis, & morbi pestilentiales, paralyſis consummata, epilepsia, aliæque.

## IX.

*Usum suum habet hæc morborum distinctio in praxi, & quidem respectu prognoseos.*

## SCHOL.

Si enim medicus mox in principio, tam ex ratione, quam ex observatione circa morbos sæpius facta & collecta, certus sit de hac morborum indole & conditione; statim quoque vel sibi ipsi, vel ægro aut adstantibus, de quolibet morbo prognosin declarare poterit, atque de ejus eventu, & ita propriæ famæ consulere, quando in antecessum vel levem, vel gravem atque funestum morbi exitum prædicere potest; cum sane fundata in ratione experientia prognosin, medico æque facile æstimationem contrahere potest, ac ipsum felix medicinæ practicæ exercitium.

## XII.

*Tertia differentiarum accidentalium, ab invasione plurimum pauciorumve individuorum desumpta, morbos dividit in EPIDEMICOS & SPORADICOS.*

## SCHOL.

Epidemicos nominamus morbos illos, qui ex communi aliqua causa, præcipue aëris peregrina constitutione, aut diætæ communi errore, non unum aut alterum aliquod individuum, sed vel multa in eodem loco, vel plures regiones locorum invadunt, ita, ut ubique locorum certi cujusdam tractus idem morbus grassetur, aliis præcipue usitatoribus morbis tunc temporis silentibus: ita, ut v. g. sub certa aliqua aëris constitutione nullus præter febrem quartanam, tertianamve, dysenteriam, febrem catarrhalem, petechialem, observetur morbus, sed vel omnes, vel plurimi ægrotantium uno eodemque morbo corripantur.

Sporadici autem ex opposito illi dicuntur morbi, qui neque ex communi tali causa, eodem tempore oriuntur, neque ita multos corripunt homines, sed hinc inde unum aut alterum invadunt, qui forsitan per unam eandemque, vel etiam diversam causam præsentem ansam dederunt morbo: quemadmodum frequenter contingit, ut febre tertiana, aut catarrhali, diversæ personæ, licet quoad numerum non adeo paucæ, laborent, quæ vel eundem errorem diætetico commiserunt, vel regimine corporis exæstuatorio & refrigeratorio peccarunt, & ob paritatem causarum, ætatis, temperamenti, eundem morbum patiantur; cum sub Epidemicis morbis neque æqualitas ætatis,

tis, temperamentorum, aliorumque commissorum errorum, semper accusari queat.

## XIII.

*Epidemicis & sporadicis proxime opponuntur, aut contradiſtinguuntur MORBI ENDEMII.*

## SCHOL.

Hi itidem communem aliquam agnoscunt causam, sed non plures populorum ditiones eo, quo epidemici solent, invadunt modo; singularibus saltem, vel urbibus, vel tractibus, vel regionibus & nationibus familiares manentes. Sic enim maris Baltici accolis ex communi aëris, aquæ, & victus ratione, scorbutus familiaris existit, æque ac polonica, aliis regionibus strumæ, phthisis, aliæque ægritudines, quæ, quamvis alibi locorum etiam occurrant, tamen non ita frequentes & ordinariæ existunt quam dictis in locis.

## XIV.

*Ab indole morborum propria desumitur differentia MORBORUM BENIGNORUM, & MALIGNORUM.*

## SCHOL.

Benigni dicuntur, qui in comparatione cum aliis, & eventum non æquæ periculosum, & symptomata non admodum gravia aut lethalia agnoscunt, sed placide atque tranquille decurrunt; maligni autem contrario se habent modo: dum partim pluribus & gravioribus symptomatibus stipantur, partim hanc ipsam ob rationem eventum pluries funestum experiuntur. Notandum tamen, eundem sæpe morbum in uno subiecto, & uno tempore benignum, in alio individuo, aliove tempore autem malignum esse posse. Id quod videmus aliquando in febribus petechialibus, quæ non semper eandem conjunctam habent malignitatem, dum uno anni tempore, aut in uno individuo, satis placide ad modum simplicium continuarum & acutarum decurrunt, ideoque haud magnum periculum portendunt: alio vero anno, vel eodem etiam anni tempore in alio subiecto, valde plethorico, multisve impuritatibus referto, magnam malignitatem præ se ferunt, ut ægroti maxima virium prostratione, delirium tumis, pulsus inæqualitate & debilitate, lipothymis,

miis, convulsionibus, diarrhœis, vomitibus, aliisque periculosissimis symptomatibus luctam inire necesse habeant.

Unde malignitas aut benignitas illa maxime dependet, vel ab individuali dispositione, puritate aut impuritate humorum ipsius ægrotantis, vel si in plurimis ægris eadem observetur, a communi aliqua aëris mala dispositione aut specialissima miasmatis morborum conditione, prout illud vel quantitate vel qualitate diversimode peccat atque excedit.

## XV.

*Ab eodem fundamento dependet denominatio MORBORUM  
CONTAGIOSORUM.*

## SCHOL.

Hunc titulum gerunt illi affectus morborum, qui per contagium ab uno individuo ad aliud, vel ab uno in alium locum transferuntur, & communicantur, quamvis singula individua, eodem morbo laborantia, non easdem causas antecedentes agnoscant, sed potius per effluviarum morbosorum & exhalationum communicationem, aut per corporalem etiam contactum externum cum similibus ægris, causam morbi accipiunt, recipiuntque. Quemadmodum tale quid observatur in peste, febribus pestilentialibus, exanthematicis, dysenteria, scabie, luce venerea, nec non aliquando phthisi.

## XVI.

*Ex eodem propria indolis fonte profluunt quoque MORBI  
EXANTHEMATICI.*

## SCHOL.

Qui nempe vel semper absolutum & sine exceptione, vel ad minimum aliquando & satis frequenter certas efflorescentias in cute secum ferunt, ita ut sine præsentia harum efflorescentiarum, vel ita dictorum exanthematum, aut absolute lethaliter cedant, aut ad minimum longe majoribus difficultatibus, gravioreque periculo stipati existant. Quorum pertinent variolæ, morbilli, petechiæ, purpura rubra & alba, febris papularis, scarlatina, pestis cum febribus pestilentialibus, & ipsa scabies.

## XVII.

## XVII.

*Alio intuitu, nempe respectu ad certa tempora, morbi quoque dividuntur in vernaes, æstivos, auctumnales, atque bybernos.*

## SCHOL.

Cum enim medici tam veteres, quam moderni observaverint, non omnibus anni temporibus eosdem semper occurrere morbos, sed alios aliosve certis anni temporibus ac tempestatibus magis adstringi, iisque vel quasi epidemice inter homines obversari; hinc differentia hæc ortum cepit, quemadmodum jamdudum Hippocrates idem inculcavit, morbosque varios secundum has classes aphorismorum Sectione III. Aph. 21. 22. 23. denominavit. Nec deest huic observationi veritas, cum utique tempus vernale & autumnale, æque ac reliqua, variis sanguinis & humorum commotionibus, transpirationis vicissitudinibus, nec non ciborum varietate ac potuum, variis diversisque morbis occasionem præbere possint.

## XVIII.

*Alia adhuc occurrit differentia, MORBORUM HÆREDITARIORUM & ASCITITIORUM, que ad prognosin formandam de faciliore aut difficiliore curatione, multum confert.*

## SCHOL.

Dicuntur igitur morbi hæreditarii, qui per hæreditatem quasi a parentibus in liberos transferuntur, & propagantur, ita ut liberi iisdem morbis laborent, quibus subjecti fuerunt parentes, aliive agnati; de quibus notandum, quod vel generaliter in dispositione valetudinaria & faciliore habitudine ad ægotandum, vel in specialibus morbis consistant: & quod infantes ordinarie citius quoad ætatem iisdem corripantur morbis, quam ipsi parentes illis decubuerunt, nec raro citius illis succumbere soleant, si nempe fontici fuerint affectus: ita v. g. Calculus renalis, & vesicæ, phthisis, podagra, arthritis, frequentissime hæreditarie transferuntur.

Ascititii autem morbi circa talem hæreditariam dispositionem, in similitudine temperamentorum, motuumque consuetudine impressa, fundamentum habentem ab aliis causis externis vel intrinsicis profici-

*Coschwitzii Pathologia.*

D

scun-



scuntur, & sunt tam chronici, quam acuti, qui a plethora, sanguinis spissitudine, aliave humorum discrasia, aëris, aut tempestatum conditione, originem ducunt; quorum pertinent variæ febres, hydrops, aliique morbi particulares.

## XIX.

*Ratione ætatis aut temperamenti, morbi porro dispescuntur in MORBOS CONGRUOS aut INCONGRUOS.*

## SCHOL.

Plures enim morbi ætati uni vel alteri, aut certo temperamento, magis familiares observantur, nec non eidem obtingentes facilius transeunt, & sine notabili periculo superantur: ex opposito autem aliis ætatibus ac temperamenti non modo minus familiares, sed si illis eveniant, magis funesti, molesti, periculosi & deleteri, quam illis observantur.

## XX.

*Ex eadem observatione quotidiana constat, quod variola atque morbilli infantiles vocentur morbi.*

## SCHOL.

Eam nempe ob rationem, quod longæ frequentius in hac ætate occurrant, & facilius superentur, ætatibus autem provectioribus longe periculosiores existant, quoniam fibræ longè molliores, porique laxiores existunt in pueris, quam in senioribus, qui poros angustiores, fibrasque strictiores habent, unde materia illa peccans facilius in illis, ægrius vero in his foras eliminari potest.

Quamobrem difficiliori prognosi viam sternit præsentia horum morborum in ætate provectiore, præsertim cum in hac animi pathemata ordinariè simul plus vigeant, quam in illa, majusque periculum accelerare possint.

Sic etiam ratione temperamentorum febres biliosæ & ardentes magis eveniunt cholericis, quam aliis: Hæmorrhoides, podagra, calculus renalis, maxime provectiori ætati competit, minus autem infantili, puerili, aut adolescentili.

## XXI.

*Neque hac morborum divisio utilitate sua caret in praxi, respectu prognoseos.*

## SCHOL.

## SCHOL.

Quo magis enim dicti, aut alii morbi, secundum has circumstantias congrui, i. e. ætati aut temperamento convenientes existunt, eo majorem ut plurimum spem suppeditant aut concedunt de faciliore successu atque eventu: quo magis vero ad incongruorum classem inclinant, eo graviores, & periculosiores esse solent.

Id quod etiam certo respectu de morbis certorum anni temporum dici debet; quippe qui haud raro dictam convenientiam aut inconvenientiam quoque agnoscunt, ita, ut iis temporibus, quibus ordinarie competunt, facilius atque felicius cedant, aliis autem gravius ægros afficiant, atque detineant: id quod tanto magis observatur, si forsan incongrua talis morborum conditio ex duplici capite concurrat.

## XXII.

*Ratione ordinis, quem servant morbi, dispeſcuntur in PERIODICOS & VAGOS.*

## SCHOL.

Illi dicuntur, qui sæpius aut rarius recurrunt, sed certa recursus tempora servant & observant, ita ut ægri de illorum recurſu certiores esse, sibi que aliquatenus cura præſervatoria prospicere possint. Hi autem, quantumvis etiam recurrant, & mox raro, mox frequentius ægros invadant, nulli tamen certo tempori sese adstringunt, sed vage & sine respectu certi talis ordinis, subjecta corripunt.

## XXIII.

*Fundamentum hujus differentia ut plurimum hæret aliquando in consuetudine motuum, sub certis circumstantiis semel susceptorum.*

## SCHOL.

Ita comparatum est cum epilepsia, quam multa quidem subjecta vagis insultibus, sine omni ordine patiuntur, alia vero menstruis, æquinoctialibus, aut solstitialibus temporibus in genere, aut circa certas lunæ phases experiuntur, prout nempe vel menstruus fluxus deficiens causam aliquam antecedentem in fœmellis suppeditat, vel in aliis subjectis prima occasio huic molestissimo affectui per terrorem, iracundiam, me-

tum, eodem plane tempore suppeditata fuit; quæ tempora deinde natura, citra notabilem novarum causarum concursum atque accessum, in resuscitatione talium motuum servat.

## XXIV.

*Aliquando vero fundamentum hujus differentia dependet a causa aliqua materiali, qua certis temporibus novam recursivam ansam præbere potest, quamdiu in corpore hæret.*

## SCHOL.

Videmus hoc in hæmoptysi periodica, quæ sine data nova occasione externa, sponte & tacite quasi, certis quibusdam intervallis, sive mensuris, sive annuis, aut semestribus, præcise recurrit: quale quid aliquando contingit in viris, venæsectionibus semestribus adsuætis, plethoricis, & V. S. negligentibus, quibus haud raro recurrit, quotiescunque unam aut alteram septimanam temporis, V. sectioni alias dicati, transgrediuntur. Præcipue autem accuratissima species hæmoptyses periodicæ occurrit in fœminis, ex defectu aut pertinaciori obstructione mensium hoc affectu laborantibus; ubi singulis mensibus iisdem præcise diebus non modo recurrit, sed totidem præcise quoque dies durare solet, quibus menstruus fluxus alias absolvi suevit.

E contrario vaga hæmoptysis est, quando a læsione pulmonum, aut vasorum pulmonalium, a casu violenta nude dependet, sive id fiat a motibus violentis, sive a corrosivis exhalationibus in pulmones attractis, quæ vasorum erosio nunquam firmiter consolidatur, sed data nova occasione, vel per motus, vel per potus exagitatorios, vel earundem exhalationum repetitam admissionem, quovis tempore januam apertam, viamque patulam novæ sanguinis perruptioni, præbet.

## XXV.

*Nec negligenda est in praxi hujus differentia legitima consideratio.*

## SCHOL.

Hac enim probe considerata ac pensitata, sapissime in morbis periodicis, promptam occasionem invenire potest Medicus, per remotionem causarum

farum antecedentium, aut per tempestivam motuum anomalorum præoccupationem, ipsum affectum præcindendi, & aliquando successive tollendi.

## XXVI.

*A symptomatum magis aut minus essentialium & consuetorum concursu aut absentia, nec non ordine invasionis atque decursus, distinguuntur morbi in LEGITIMOS, & SPURIOS, sive NOTHOS.*

## SCHOL.

Legitimi hoc intuitu vocantur, qui tam ratione ordinis, invasionis decursus, quam ratione omnium symptomatum essentialium ab ordine consueto nihil discedunt, sed illum constanter servant.

Ita v. g. Pleuritis vera & legitima dicitur, quæ inflammationem pleuræ, cum febre inflammatoria vere acuta, atque doloribus punctoriis alterutrius lateris, fixam sedem occupantibus, respiratione difficillima & suffocatoria, declarat, primoque septenario vel transit, vel ægrum jugulat, vel in Empyema degenerat.

## XVII.

*Spurii, vel nothi vocantur, qui ex aliqua parte, ratione ordinis atque symptomatum, ordinarium quidem typum servare videntur; respectu tamen aliorum symptomatum, aut ordinis constantis ab illis discedunt.*

## SCHOL.

Ita pleuritis spuria vocatur, quando sub febris catarrhalis concursu leviore, dolores magis lancinatorii, quam punctorii, totum latus quasi occupant, respirationem difficilem reddunt, & sub quacunque respiratione dolorem incutiunt, febris autem neque ita acuta & gravis evadit, neque præcise ad septimum diem durat, sed citius transit, & intra triduum aut quadriduum sæpe terminatur. Sic quoque febres aliquando occurrunt, quæ v. g. in genere tertianæ typum servant, ut alternis diebus paroxysmo suo recurrant, interim tamen neque præcise ordinarium tem-

pus invadendi, neque reliqua ordinaria symptomata cum illis communia habent.

## XXVIII.

*Morbis legitimis porro contra distinguntur CORRUMPTI: titulum suum inde reportantes, quod ex aliis legitimis, tractu temporis in tales degeneraverint, aliamque indolem, & quidem pejorem, assumerint; non quidem ex se & sua natura, sed potius ex accidenti, perversa nempe, medicatione, aut alieno regimine, erroribusque diateticis commissis.*

## SCHOL.

Ita enim febres quæcunque, si vel intempestivis evacuationibus tractentur, vel excretio omnibus febribus maxime solennis, diapnoica puta, intempestive supprimatur, & cohibeatur, unde non modo facile totum schema mutant, sed in aliam febrem, maxime anomalam transeunt, ex acutis chronicæ, & ex his lentæ aut hæcticæ evadunt, nullum deinde typum servantes, atque insolitis sæpissime symptomatibus stipatæ.

Idem facillimo negotio contingit in affectibus arthriticis, rheumaticis, si vel topicis refrigerantibus externis, vel opiatis atque anodynis internis, citra causæ remotionem, intempestive tractentur: siquidem hæc raræ inde existunt variæ metastases & translationes humorum ac motuum ad alias regiones corporis, gravissimaque symptomata post se trahentes: aut membrorum stupores, paralyfes, & debilitationes succedentes.

## XXIX.

*Ratione sedis, quam vel causa morbifica, vel ipsa læsio occupat, morbi dividuntur in IDIOPATHICOS, & SYMPTOMATICOS.*

## SCHOL.

Idiopathicus itaque morbus dicitur, quando vel causa morbum proxime producens, in ipsa parte specialiter affecta hæret; vel quando symptoma aliquod maxime urgens, ipsam partis affectæ læsionem pro causa proxima agnoscit,

Quod

Quod ut exemplo clarius fiat, vomitus potest esse idiopathicus, quando natura motum Ventriculi peristalticum non modo invertit, sed etiam exacerbatur, ad extrusionem materiæ noxiæ aut molestæ, in ipso ventriculo hærentis, sive illa fuerit bilis, sive venenum assumptum, sive materia quæcunque alia, sub nausea ingesta, aut dispepta, mucida, viscida, tenax, ventriculum prægravans, concoctionem impediens, aut officium ventriculi alio modo lædens: aut quando ipsa actualis læsio substantiæ ventriculi, a causa præsentem inducta, dolorosa sensatione fibras ventriculi nerveas afficit, quo facto, tam physico, quam morali nexu natura ad idem agendum irritatur; id quod fieri solet in ventriculi erosione a venenis & causticis, ejusdem læsione vulneratoria, inflammatione a causa biliosa: in quibus casibus omnibus ac singulis, causa & ratio vomitus materialis proxima in ipso ventriculo reperitur. Quamvis enim in ultimis casibus non negari possit, vomitum præsentem non ipsum morbum aut læsionem, sed potius symptoma urgens constituere, imo sano sensu, ipsum remedium naturæ pro remotione causæ præsentis ac lædentis intentum esse, nihilominus tamen eo respectu, quatenus causa ipsius proxima in ventriculo hæret, pro vomitu idiopathico est declarandus, licet alio respectu symptoma dici queat, læsionem primariam sequens.

## XXX.

*Symptomaticus affectus dicitur, quando una aut altera pars, sine læsione propria, propter aliam partem principaliter affectam, & sine præsentia causæ principalis in ea parte, que simul afficitur, compatitur, atque in consensum passionis trahitur.*

## SCHOL.

Hoc modo idem vomitus symptomaticus dicendus est, quando causa materialis vomitum producens, in ventriculo non hæret, sed ventriculus propter aliam partem in consensum passionis & mortuum trahitur, vel ex vicinia connexionis cum parte principaliter affecta, vel ex conspiratione nervorum licet longinquiore, duas partes intercedente.

Tale

Tale quid contingit in Calculo renali, ejusque paroxysmo exacerbato, aut aliis Nephriticis pathematibus, ubi ex utroque fundamento vomitus ortum capere potest: Si enim viciniam partium spectemus, notissimum est inter anatomicos, renes sitos esse in regione lumbari, circa fines processuum Diaphragmatis, nexumque habere per vasa emulgentia cum trunco arteriæ aortæ, & venæ cavæ descendente, quorum uterque transit diaphragma, æque ac oesophagus, atque immediate cum diaphragmate connectitur: Spastica itaque tractiones, & motitationes in renibus a calculo orientes, non solum renes, sed cum ipsis vasa quoque connexa afficiunt, & per illa ad diaphragma sese extendunt, illudque movendo, ipsum oesophagum atque ventriculum torquent, unde facili negotio motus peristaltici inversio & exacerbatio contingere potest, ad excussionem eorum, quæ in ventriculo sunt, ansam suppeditans.

Si autem ad nervorum conspirationem animum dirigamus, plexus illi nervorum, ad ventriculum, oesophagum, mesenterium, renes, decurrentes, non modo universaliter eandem radicem ex cerebro & medulla oblongata agnoscunt, sed propius adhuc circa dictas partes inter se cohærent atque conspirant, quemadmodum plexus nervosi abdominis in varias ramificationes sese dividunt, quarum aliæ ad ventriculum lienem, hepar, aliæ ad mesenterium, capsulas atrabilarias, ipsosque renes abeunt; unde conceptu facillimum est, spastice tracto uno nervorum plexu, alterum quoque in consensum trahi, ideoque motus illos tractorios a renibus ad ventriculum facile diffundi, eique communicari.

Eadem differentia quoque sapissime occurrit in cephalalgia, quæ a sanguinea congestione ad caput idiopathica, a ventriculi prægravatione aut affectione per consensum nervorum, a pari vago oriundorum, sympathica esse potest ac solet. Nec est, quod vilipendat Medicus hanc morborum differentiam, quoniam sine ipsius notitia, nequaquam veræ causæ remotioni incumbet, nec sine illius remotione ipsum affectum, aut symptoma tale urgens remove, imo ne quidem cum successu sufflaminare poterit.

## XXXI.

*Non minus distinguendi sunt MORBI SIMPLICES A*

COM-

COMPLICATIS: *ita tamen, ut symptomata cum ipsis morbis non confundantur.*

## SCHOL.

Potest hæc confusio obtingere in febre quacunq̄ue, vel alio quodam morbo primario & cardinali, ubi varia occurrunt symptomata, utpote capitis dolor, vomitus, vigiliæ, flatulentia, appetitus prostratio; si quis hinc concludere vellet, quod singulis totidem morbis, cephalalgia, agrypnia, anorexia, & febre, ideoque morbo complicato decumbat æger, cum tamen hoc dici non possit, sed hæc omnia symptomata sint, quæ ordinarie pluribus morbis junguntur, & in specie febribus familiaria existunt, cum iisdem vero cessantibus simul quoque cedunt.

## XXXII.

*Nominamus hinc potius MORBOS COMPLICATOS, qui vel sibi invicem, in uno subjecto, uno eodemque tempore superveniunt, vel qui ita simul sibi junguntur, ut ab invicem etiam separati esse possint, nec unus alterum absoluta necessitate post se trahat.*

## SCHOL.

Horum morborum unus aliquando alteri ita contrariatur, ut Medicus cogatur unius curationi tunc temporis superfedere, aut certa remedia, eorumque applicatio, uni morbo appropriata, ab alterius præsentia contra indicentur atque prohibeantur. Sic v. g. Febris tertiana, & phthisis, in uno subjecto concurrens, constituunt morbum complicatum, quorum alter alteri in tantum contrariatur, ut febris in se spectata vel vomitorium vel purgationem validiorem concedat non modo, sed requirat, phthisis autem utrumque remediorum genus non modo prohibeat, sed facillimo quoque negotio ansam suppeditet, quo febris lentæ aut hecticæ indolem assumat.

## XXXIII.

*Simplicium morborum vero titulum gerunt, vi ipsius vocis, illi, qui soli quoad numerum simpliciter adsunt: ita ut v. g.*

*Coschwitzii Pathologia.*

E

æger



*ager aliquis febre intermittente, acuta, podagra, aliove morbo, laboret, sine presentia atque concursu alius cujusdam affectus.*

## XXXIV.

*Notatu etiam digna est in medicina, differentia MORBORUM RECENTIUM & HABITUALIUM, aut INVETERATORUM.*

## SCHOL.

Per morbos recentes intelligimus, qui neque nimis diu durarunt, neque causam difficulter expugnabilem agnoscunt, ideoque facilem quoque curam admittunt.

Sicuti pro habitualibus illos declaramus, qui per plures menses aut annos durarunt, difficillimamque curam admittunt.

## XXXV.

*Ad hanc habitualium morborum classem sapissime referri debent, atque in illos degenerant phtisis pulmonalis, renum aut vesicae exulceratio; affectus epileptici, convulsivi, arthritico-spastici, chiragra, podagra, malum ischiaticum, affectus pavorosi, praecipue ab ita aut terrore primo producti: de quibus omnibus notissimum est, quod, si semel firmiores radices egerint, difficillime in totum removeantur, sed opem medicam ordinarie eludant, fundamentum tamen prognoseos, de diversitate efficaciae medicinae, secundum hanc morborum diversitatem Medica suppeditent.*

## SCHOL.

Ratio mutationis morborum dictorum in statum habituales, in eo posita est, quod ut plurimum vel materialis causae inexpugnabilis praesentiam agnoscant, quae vel propter defectum accessus remedium ad partem, vel propter partis perpetuum ac indispensabilem motum aut usum, haud

haud removeri potest: vel quod motuum diuturnam ac pertinacem consuetudinem pro fundamento habeant; quod tanto facilius contingit, si a causis maxime immaterialibus, animi nempe pathematibus, primordialiter ortum ceperint, & præcipue talia præ aliis invadant individua, quæ ex temperamenti conditione ad motuum pertinaciam prona existunt, cuius census præ reliquis cholericæ & melancholicæ deprehenduntur.

## XXXVI.

*Neque minus necessaria est Medico notitia morborum recidivantium, qui multum laboris sæpe facessunt Medico, præ illis, qui prima vice ægros invadunt. Notandum tamen est, per morbos recidivos non illas intelligi infirmitates, quibus, licet iisdem, eadem subjecta sæpius & repetitò per totum vitæ decursum subjiciuntur, uno alterove tamen anno interveniente; sed eas sub hoc titulo deprehendi, quæ brevi post perpetratam primam curam, tempore dierum, septimanarum aut mensuum recurrunt, iterumque eadem subjecta afficiunt.*

## SCHOL.

Utplurimum hæc conditio familiaris est febribus, quippe quæ sæpissime repetitis vicibus ægros eosdem brevi tempore corripunt, eoque ipso testantur, vel causam antecedentem, aut continentem prioris affectus non sublatam, morbumque non e fundamento curatum fuisse: vel novam occasionalem causam suppeditatam esse, qua motus pristini denuo excitati fuerunt: id quod tanto certius est, quo sæpius citiusque ejusmodi affectus sese excipiunt, atque simul testimonium præbet de naturæ imbecillitate, ac facili læsione; unde porro prognosis emergit, ejusmodi affectus nequaquam, nisi funditus sublata causa, tolli, & quo sæpius ejusmodi recidivæ recurrunt, tanto magis easdem vires prostrernere, & tanto difficiliorem reddere curam. Sicut autem hic morborum recursus febribus primario solennis est; ita non minus in aliis quoque, & chronicis & acutis morbis occurrit, siquidem

idem in ictero, hydropo, apoplexia, hemiplegia aliisque affectibus observatur.

## XXXVII.

*Ultima adhuc superest morborum differentia, vi cuius aliquando appellantur retrogradi, aut retrocedentes.*

## SCHOL.

Denominationem accipiunt hi morbi exinde, quod materia peccans sub motibus secretoriis & excretoriis ad certam aliquam partem, præcipue ignobiliorem, delata atque detrufa, ad aliam, maxime oppositam depellitur, aut ad minimum motus naturæ propter materiam quandam molestam aut noxiam suscepti, ab uno ad alium locum transeant, præcipue ab externis ignobilioribus ad internas nobiliores.

## XXXVIII.

*Probe hoc nosse debet Medicus, ne per repellentia externa, aut revellentia interna, aliquando ipse occasionem ejusmodi retrocessioni præbeat, aut errores circa dietam, & regimen ægrorum concedat, a quibus tale quid metuere licet.*

## SCHOL.

Haud enim insolitum est, quod aliquando, vel ab erroribus ægrorum commissis, vel a præpostera cura, morbi exanthematici ab extremis & peripheria, ad interiora retrocedant, ibique gravissimas noxas producant; aut podagra retrocedat, & motus convulsivos & spasticos in intestinis aliisque nobilioribus partibus excitet.

## CAPUT V.

## DE

## MORBORUM CAUSIS.

## I.

*M*orbi non sponte aut tacite proveniunt, sed semper agnoscunt causas antecedentes.

## SCHOL.